

Neues Archiv

der

Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde

zur

Beförderung einer Gesamtausgabe der Quellenschriften
deutscher Geschichten des **Mittelalters.**

Siebenter Band.

Hannover.

Hahn'sche Buchhandlung.

1882.

Gedichte aus Münchener Handschriften.

Von E. Dümmler.

I.

Die Handschrift der Münchener Staatsbibliothek 14436 aus St. Emmeram in Regensburg stammend, über welche bereits früher in dieser Zeitschrift gehandelt wurde (V, 624), enthält auf f. 118 v.—119 r. eine bisher unbekannte Bearbeitung der Legende des heil. Emmeram. Sachlich ist dieselbe ohne allen Werth, denn sie schliesst sich genau, wenn auch im Einzelnen nicht gerade slavisch, an Aribos Leben des Heiligen an (Acta SS. ed. Bollandi Sept. VI, 474—477), als Denkmal der literarischen Bestrebungen jenes berühmten Klosters dürfte sie immerhin einige Beachtung verdienen. Abgefasst ist unser Gedicht in gereimten iambischen Tetrametern, es scheint unvollendet geblieben zu sein, denn es bricht in der Handschrift, in der nichts fehlt, ohne Schluss vor dem Martyrium des Heiligen ab. Aller Wahrscheinlichkeit nach haben wir es mit dem ursprünglichen Entwurfe des Verfassers zu thun, der selbst am Rande einige Zeilen nachgetragen und viele Aenderungen übergeschrieben hat, welche ich durchweg unter den Text gesetzt habe. Als Zeitpunkt der Abfassung dürfte hiernach die Zeit des Schreibers, d. h. das 11. Jahrhundert, anzunehmen sein.

(A)lrix sanctorum patria	profudit Aquitania
Sanctitate laudabilem	Emmerammum pontificem,
Quem ornavit clarissima	stirpis ¹⁾ genealogia,
Sed dum servivit domino,	nobilior ²⁾ fit merito.
5 Mente formaque nitidus	habebatur egreius;
(A)dhuc ³⁾ tenellus pusio	(a)dherebat altissimo
(Et) benedicta indoles	(sp)revit affectus faciles.
Iam natu grandiusculus	doctrinam ⁴⁾ (ba)usit avidus,
Ut per doctrine studium	post doctor foret omnium ⁵⁾ .
10 In verbis fuit lepidus	et sermone doctiloquus,

1) 'stirpis' übergeschr. 2) 'preclarior' übergeschr. 3) v. 6—8 am Rande nachgetragen, durch dessen Beschneiden einige Buchstaben vernichtet sind. 4) 'sic libros' überg. 5) verb. 'plurium'.

- In libris agiographis
 Et valde fuit perspicax
 Cuius sacrato dogmate
 Tota nimirum Gallia
 15 Qui fervens Christi calicem
 Pro se statuto presule
 Per viae diversoria
 Quin auditorum pectora
 O pedes pacis baiuli
 20 Vos speciosos dixerat
 Transcurso Hreni flumine,
 Tandem per dei gratiam
 Tunc Regina metropolis,
 Collegit hunc pro hospite,
 25 Hic gloriosus advena
 Primatis necnon populi,
 Peliciente Norica
 Quam adire decreverat,
 Quam felix dies Noricae
 30 Qua ditabatur presule,
 Tunc cepit salus patrie
 Et pravitatis scelere³⁾
 Predulcis eius qualitas
 Reddit cunctis amabilem
 35 Quae rudimenta fidei
 Per Vitalem interpretem
 Mellito corde ructuat
 Et ut doctor benivulus
 Persuadens in prudentia,
 40 Omne quod⁵⁾ disputaverat
 Factorum sanctimonia
 Ut quos verbo non caperet
 Cum late messem domini
 Informavit egreie
 45 Tunc emersere tempora,
 Christus probare militem,
 En accidit, ut unica
 Stuprose pregnans fieret
 Hec Outa⁷⁾ dicta fuerat,
 50 Persona quaedam nobilis,
 Sed dum orrerent scelera
 Confitendum suffugerant
 Qui pio quidem animo
 novae legis et veteris
 et in perspectis efficax.
 fulsit Pictavis inclite,
 dilexit eius monita.
 potare per agoniam,
 dehinc secessit peregre.
 dicta sparsit dulciflua¹⁾),
 scripturae pavit nectare.
 latores euangelii,
 vates quos iam previderat²⁾).
 sed et parte Germaniae,
 venit ad Baioariam.
 ignara nacti ominis,
 cuius nunc viget munere.
 retentatur industria
 ne temptet ultra progredi.
 subductus est Avariae,
 cum exulari ceperat.
 refulsit illo tempore,
 fulget virtutum iubare.
 viam virtutis pandere
 plebem⁴⁾ magnam convertere.
 vocisque liberalitas
 votisque suis habilem.
 dabat adleta domini,
 eius suggessit comitem.
 lectu favum quem ceperat,
 gaudet lucrandis omnibus.
 querens in sapientia
 clara luce firmaverat⁶⁾).
 congressit exemplaria,
 vel actu lucrifaceret.
 purgaret sorde vicii,
 neophitos ecclesiae.
 quo vellet per certamina
 quem pace novit alacrem.
 Dietonis ducis filia
 famamque culpa lederet.
 quam Sigibolt obpresserat,
 sed mecho despicabilis.
 morti velut obnoxia,
 sancto viro quod fecerant.
 condescendebat proximo

1) 'duciflua' Hs. 2) verb. 'hos propheta laudaverat quos... ferre viderat' (cf. Rom. 10, 15). 3) verb. 'ab erroris opere vel mentis tor-titudine'. 4) 'blebem' Hs. 5) 'quo' Hs. 6) Dafür am Rande: 'Catholica quae docuit ex sacris scriptis astruit'. 7) 'Öta' Hs.

- Et per sermones humiles
 55 'Peccatrix massa corporis
 Et per plura facinora
 Sed delinquentis crimina
 Sicut verti voluerit
 Proinde consolamini
 60 Deus pro peccatoribus
 Absit timere aliquem
 Quam aeterna supplicia
 Animabus prospicite
 Ego pati desidero
 65 Quapropter haec peccamina
 Nobis tandem obponite,
 Tunc consolatos unice
 Committens prece domino
 Dehinc migrandi licitum
 70 Romam visendi gratia
 Permissione principis
 Iuncta sibi catervula
 Cum instaret profeccio,
 'Te carum³⁾ scire cupio
 75 Sed te, mi frater, obsecro
 Ne istud umquam proferas,
 Insurget in me fervidus
 Suspectae culpa gratia,
 Sed me cum poenis affici
 80 Non confundaris animo,
 Et ne cuiusque merita
 Excusans⁶⁾ gradum protege,
 Nam⁷⁾ poscit christianitas,
 Qui se dedit pro plasmate,
 85 Dixit et felicissimam
 Qua complet legem domini
 Iam tunc fama dedecoris
 Quod clari ducis filia
 Id cor commovit principis
 90 Et advocatam turbido
 'Dic, unde te iuvenkulam
 Aut quis adulter thalamos
 An generosum gremium,
 Facis tu impurissimum
- sic consolatur flebiles:
 est, eheu, valde fragilis
 labat diatim misera.
 Christi delebit gratia,
 et peccare desierit.
 nec ultra fas tristamini,
 venit salvandis omnibus.
 plus mortem transitoriam,
 omni fine carentia.
 digneque satisfacite:
 pro vobis procul dubio,
 translationis gratia
 vobisque sic consulite'.
 fecit inde¹⁾ recedere
 quod volvebat in animo.
 ducis rogabat placitum
 Petri Paulique limina.
 callem rapit itineris²⁾
 clientelae fidissima.
 seni dixit Wolflaico:
 venturum quod prenuntio,
 tandem quousque vixero,
 donec transactum videas.
 magni furoris impetus
 quam non fert⁴⁾ consciencia.
 constet ceu nota⁵⁾ vicii,
 cum haec immunis suffero,
 nostri ledat infamia,
 compassionem detege,
 ut redemptoris caritas,
 fructificet in homine'.
 gradus movet per semitam,
 mandatis euangelii.
 hoc publicavit populis,
 per stuprum foret grvida.
 pudore lapsi germinis⁸⁾
 sic compellabat⁹⁾ animo:
 sic sic¹⁰⁾ habemus turgidam?
 temeravit indebitos?
 natis regum contiguum,
 lupanare ludibrium?

1) verb. 'eos'. 2) aus 'iteneris' verb. 3) verb. 'solum'. 4) verb. 'nescit'. 5) 'ceu reum' verb. 6) 'tunc pie' verb. 7) Für v. 83 und 84 steht am oberen Rande z. Th. abgeschnitten:

'... Christi caritas ut huma(na) benignitas

Sic ferveat pro proximo, ut adsit in periculo'.

8) verb. 'probrio fucatae sobolis'. 9) 'compellebat' verb. 'labat'. 10) 'si sic' Hs.

- 95 Ergo festina dicito, cuius infleris ludicro,
 Et dic, quis vim intulerit pregnantemque¹⁾ reddiderit'?
 Tum pudibunda pronuba, stupore sat perterrita,
 Dixit hac causa noxium²⁾ Emmerammum pontificem.
 Pater eduxit gladium facturus parricidium,
 100 Si non temptassent propere hunc³⁾ milites surripere,
 Statim data sententia privavit illam patria,
 Lege damnans, Ausoniam relegavit in insulam.
 Ergo mansit eo loci tenore sub exilii,
 Quoad vita decederet culpamque morte lueret.
 105 Erat huic magnanimus frater fastuque tumidus,
 Lampertus dictus⁴⁾ nomine altricum⁵⁾ auspicamine.
 Hic egre ferens dedecus sororis, inconsultius
 Nil iuris volens exequi, sed vult insontem persequi.
 Scandens equum velocius ireque cepit cicius,
 110 Secum funestos satrapas duxit ultum iniurias.
 Qui cum per viam celeres adhortaretur milites,
 Ad Helphendorf applicuit, quo sanctum fore comperit.
 At pontifex interea psalmorum litat⁶⁾ munia,
 Horam decantans tertiam mixturus eucharistiam.
 115 Sed qui suevit purissima Christo dare⁷⁾ libamina,
 Pro proximo se obtulit et formam Christi suscipit⁸⁾.
 Tunc armorum collisio scutorumque commotio,
 Perstrepentes pre foribus produnt hostiles impetus.
 Mox unus choro prosilit scitum, quis sic advenerit,
 120 Et sancto clamans retulit: 'Hostis te, pater, impetit'.
 Tunc omnes mente pavida quesivere latibula,
 Sparsusque grex in medio patrem liquid periculo.

II.

Herr Dr. Wilhelm Meyer in München entdeckte in einer Tegernseer Papierhandschrift ein zum Einbände derselben verwendetes Pergamentblatt, etwa dem Anfange des 12. Jahrhunderts angehörig, mit Bruchstücken eines lateinischen Gedichtes, in welchem er sofort eine Bearbeitung der im Mittelalter so beliebten Geschichte des jüdischen Krieges von dem sog. Egesippus (d. h. Josephus) erkannte. Das Blatt, in 2 Spalten eng beschrieben, ist in der Mitte durchgeschnitten, doch so, dass hier nichts weggefallen ist, am unteren Rande verkürzt (es mögen dadurch je 3—4 Zeilen fehlen) und endlich auch am vorderen Rande etwas verstümmelt. Hier konnte jedoch manches nach der Vorlage mit ziemlicher Sicherheit ergänzt werden.

1) verb. 'et pregnantem'. 2) verb. 'hac rê culpabilem'. 3) 'hanc' Hs.
 4) verb. 'lambertus datus'. 5) verb. 'infausto'. 6) 'laudum litabat' verb.
 7) 'deo ferre'. 8) 'et potum Christi ehibit'.

Der Dichter bedient sich des elegischen Versmaasses und schliesst sich so eng an den Text des Egesippus an, dass er nicht wenige Ausdrücke desselben wörtlich beibehält. Das gerettete Bruchstück umfasst einen grossen Theil der in l. I, c. 44 De bello Iudaico überlieferten Vertheidigungsrede Antipaters, des Sohnes Herodes des Grossen (p. 44—46 ed. Weber, Marburgi 1858). Daran schliesst sich der Anfang des in c. 45 (p. 47 ed. Weber) berichteten weiteren Verfahrens gegen denselben. Die vorhandene Ueberschrift zeigt, dass der Dichter die Eintheilung seiner Quelle beibehielt. Wenn er deren Inhalt durchweg mit der gleichen Breite wie in diesem Stücke wiedergegeben hätte, so würde sein Werk zu einem sehr bedeutenden Umfange angeschwollen sein. Wir besitzen davon aber nur 177 Verse, deren Herausgabe der Entdecker mir gütigst überlassen hat. Die eingeklammerten Worte und Buchstaben sind theils von mir theils von Wattenbach ergänzt.

-
 (Ut t)ua testantur verba notata mihi.
 (De) me quid timeas, per quem securus agebas
 (Vitam)? qui patris tutor, amator eram?
 5 (An, p)ater, ad facinus me dira coegit egestas,
 (Quae) miseros inopes furta docere solet?
 (Sed t)antum dederas, quod tempus in omne redundet,
 Cópia plena mihi quippe fluebat opum.
 (Et Ro)nam missus argento dives et auro,
 10 (Semper) permansi tutor ab hoste tuus.
 (Deni)que Phadarum, qui prudens, fidus amicus
 (Augu)sti, rerum qui moderator erat,
 Sylleus atrox, tuus emulus et tuus hostis,
 (Cont)ra te donis frangere pronus erat.
 15 (Hun)c ita mutavi, tibi sceptri tutor ut esset,
 (Sylle)us fieret hostis iniquus ei.
 t detegeret fraudes illius et horum
 (Insid)ias, mortem qui sitiare tuam.
 (Nunc cû)r ergo, pater, mereor patricida vocari,
 20 (Per quem) suspiras tutus ab hoste tuo?
 e asisto, dum tractat iniqua repello,
 (Qui n)egat adduco, singula cogo loqui.
 si nossem, patrium scelus haud meditari
 (Et fru)ctum sceleris huius habere mihi.
 25 (Si to)tus furerem, ferox ut furiens fera, totus,
 ut ferrum, durus ut asper aper,
 (Ut le)o crudelis, mordens ut tygris iniquus,
 (Utque) ingens aspis, et stimulans ut apis:
 (Pro bon)itate tamen mihi collata tibi lenis

30 (Semper)amans essem, semper et absque malo.
 (Non)ullum tibi praeferrem, te corpore toto
 (Proteg)erem, fruerer semper amore tuo.
 (Int)ra te clausum, fieri si posset, haberem
 (Visc)era, te retinens cordis amore mei.

35 (Nobi)libus me praetuleras, matremque vocasti
 (In re)gnum, regni que velut exul erat.
 (Iam tan)quam consors et non successor habebat
 (Imperi)i, qui rex ipse secundus eram.

(O mis)er Antypater, cui gratia tanta bonorum
 40 (Esset), ut invidiam gigneret illa tibi.

(O quam) stultus ego discedens patre relicto:
 (Sic) datur insidiis invidiaeque locus.
 (Dum diu de)moror pro patris amore salutis,
 (Propria patri)s amore est mihi rapta salus.

45 as)cribam mihi, nil habeo tamen: ut te
 tu)ear, me pater ire iubes.

.
 Terrarum princeps Caesar ubique potens.

Arbiter ille mei cordis, me patris amantem

50 Appellans totum fecerat esse suum.

Testetur Caesar mihi quod de patre loquebar,
 Cum mea vox apud hunc posset obesse tamen.

Sis testis, Caesar, quod de causis aliorum

Vox tua firmabat iudiciumque tuum,

55 Qui tanti sceleris, quod vendicat a patre cesso
 Nomen, scrutator verus et ultor eras.

Hâ mihi si praesens fieret tuus, inclite Cesar,
 Vultus, sed procul est Roma thronusque tuus.

Nunc sine te, princeps, abiudicor a patre praesens,

60 Est tamen in scriptis quae modo gesto tuis.

Offero scripta patri tua, que metuunt patricide,

Que metuunt illi, quos sua culpa gravat.

Suscipe scripta, pater, que producant in aperto,

Que cupiunt tantum non latitare scelus.

65 Cesaris hos apices lege: qui dudum tuus ultor

Exstitit, instructor sit tuus iste modo.

Et quibus es dudum, pater, usus, ut ultio detur,

Utere nunc istis, fiat ut inde salus.

Defero scripta mei testantia cordis amorem,

70 Que mihi direxit Cesaris illa manus.

Te regem magnum fecit regis manus, ardens

Inposuit capiti cum dyadema tuo.

Hic prius odisset, si me similem didicisset

Fraterni sceleris regius ille vigor.

- 75 Sed me cognovit servare fidem tibi caram,
 Frangere Syllei pellere verba rei.
 Nam nisi pugnassem contra velut hostis in hostem,
 Verbis et rebus vicerat ille reus.
 Do miser huic hodie penas, dum iudicor absens,
 80 Proque reo tanquam iudicor esse reus.
 Queso, memento, pater, quod non mare sponte subivi,
 Cernebam foveas, furta patere michi.
 Me tamen optavi potius mandare periculis,
 Quam te, quam vitam, quam dyadema tuum.
 85 Hoc doleo, quod apud te naufragus exsto, quod hostis
 Esse tuus videor, quod gravor ore tuo.
 Naufragium patiar, modo si patiantur apud te
 Naufragium scripta regia fida mihi.
 Hos apices habeo testes, his testibus utor,
 90 Est codex cordis arbiter iste mei.
 Te non inploro, pie Cesar, ut audiar, imo

 Sed me iussisti longius ire, pater.
 95 Me velut incertus rerum dubiusque futuri
 Naufragio tradis, dum, pater, ire iubes.
 Promptus eo Romam, perago tua iussa, revertor
 Syllei victor, regia scripta fero.
 Ipsa mei cordis elementa fatentur amorem,
 100 Ecce mei testes sunt mare, terra, polus.
 Per mare, per terras venio nil passus acerbum,
 Puniri merui, si patricida fui.
 Me polus absolvit, qui non sua fulmina misit,
 Nil nocuere mihi grando, procella, lapis.
 105 Absolvat tellus, quem non absorbit equor,
 Quem non dimersit, undique tutus eo.
 Non hec evadit etiam qui non genialis
 Est homicida patris, sed sua furta luit.
 Terra patens inhians Abyronque Dathanque voravit
 110 Et tellus offam fecit utrumque suam.
 Non tamen in mortem patris genialis iniqui
 Exstiterant et eis terra noverca fuit.
 Pulcher crine puer patricida pendit adherens
 Ramis, ne possit ad patris ire necem.
 115 Qui si venisset, patris invenisset amorem
 Et sceleris veniam nequicieque sue.
 Nunc ad te venio, pater, et necdum pietatem
 Invenio, fio naufragus absque freto.
 Rex qui non potuit servare suum patricidam,

- 120 Ultor in actores ex pietate fuit.
 Ast ego de propriis inimicis non mihi posco
 Vindictam, nec eos aspera quero pati.
 Ad tormenta reos nolo revocare, lucrentur
 Nequicie penas invidieque sue.
- 125 De penis aliis credas, unum rogo de me,
 Contra me penas, queso, require, pater.
 Queso, pater, suspende reum, fluat unda cruoris,
 Qui solet ad celos crimina tanta loqui.
 Pix ardens, oleum fervens, crux ardua, mucro
- 130 Pungens, flamma vorans noxia membra necent.
 Me, pater, absolvis a crimine, si mihi parcis;
 Fraude carere probas, si cruciari negas.
 Non aliquis merito debet patricida vocari,
 Quem dignum sola morte perire putes.
- 135 At si conpateris ex te genitis quasi menbris,
 Non tua membra scias, que vitiosa notas'.

Condempnatio Antypatris per productionem
 testium.

U

Iussu cuius adest Nycolaus, qui ratione

Obviet Antypatri, condoleatque patri.

Respondens igitur cauto sermone reflexit

Ad veniam flexos a pietate viros.

- 5 Fraterne necis invidiam transfudit in illum,
 Rethoricis phaleris ista loquendo proban(s).
 Quod si quos moveat pietas, miseris mise(reri)
 Condecet, illorum qui periire dolo;
 Iniusta de morte sua qui flendo requirun(t)

- 10 Vindictam fieri, morte perire reum.
 Si iudex hunc absolvit, dabitur domus omn(is)
 Regia tormentis naufragiisque novis.

Affines et germani rex ipse salutem

Cuius contempsit, plurima dampna ferent.

- 15 Ad pictas igitur phaleras conversus et artem
 Rethoricam, clausit ordine multa bre(vi).
 Verbis versutis animas velut extrahit ho(rum),
 Quos dolus Antipatri sustulit arte pa(ri).
 Qui misero questu subsellia queque rep(lerunt),
- 20 Insontes clamant se periisse dolo.

Testibus ornatis se clamant esse grava(tos),

Scripta referta dolis missa fuisse patri,

Que scripsit, que composuit, que legit in aur(es)

- Antypater patrias pectore virus ale(ns).
 25 Que non mentiri de fratribus ille putaret,
 Sed pia verba loqui, dulcia, plena fide.
 Nunc offert corpus tormentis, qui neque fratrum
 Tormentis credens absque dolore fuit.
 Quos cesos clausit in carcere vincula pas(sos)
 30 Ne cause presens esset uterque suc.
 In quos absentes etiam sententia pene
 Est data, cum positus esset uterque procul.
 Ne pater inflecti posset pietate, necatos
 Esse prius constat huius agente dolo.
 35 Si nunc evadat reus, hinc evadere paucos
 Credas istius furta, venena, dolos,
 Quique mutat mentes, qui dira venena suorum
 Spargere visceribus, clamque nocere solet.
 Qui Pheroram, semper Herodis fratris amicum
 40 Fraternam fecit fraude sitire necem.
 Adiunctis aliis Nycolaus ad ista colorans
 Verba monens alios ora silenda v
 Querit ab Antypatro Varus, si redde(re veris)
 Vera velit, fictis ficta, sed ille ne(gat).
 45 non rat hac una voce

37) 'Qui' Hs. 38) 'Spargere' Hs. 40) 'fraudem' Hs. 45) Das
 erste Wort lautete vielleicht 'Causam'.